

MIHAI GRAMATOPOL, *Arta monedelor geto-dacice*, București, Editura Meridiane, 1997, 176 p., 4 fig., 83 ilustrații

Reluând un vechi titlu și preocupări mai vechi, lucrarea lui Mihai Gramatopol (în continuare M. G.), se înscrie în seria celorlalte trei publicate de autor în prestigioasa Editură Meridiane (*Arta imperială a epocii lui Traian, Portretul roman în România, Artele miniaturale în antichitate*). Lucrarea de față este structurată în cinci capitole. Ele sunt însoțite în primele 20 de pagini de un *Cuvânt înainte* și de o *Introducere*, iar în final de note, abrevieri, rezumate în limbile engleză și franceză și de un tabel de concordanță.

După 30 de ani de preocupări asidue în problematica monetăriei geto-dacice, autorul însuși își definește lucrarea drept eseu, asigurându-se că „.....știința” despre atare monede se bazează exclusiv pe păreri, presupuneri, teorii fără vreo dovadă reală alta decât combinarea, coroborarea ori confruntarea lor” și deci, „nu va fi vorba de un nou și doct tratat despre impreciziune”.

Aruncând anatema asupra ingerințelor ideologiei marxiste în istoriografie – ajutat de un discurs pasionat, mai puțin potrivit istoricului dacă ne amintim de principiul ciceronian, autorul subliniază în cele 10 pagini ale *Introducerii* faptul că marea lipsă a cercetărilor de numismatică este ignorarea conexiunilor acestora cu cele privind torentica traco-getică. Anticipat, legătura ne e sugerată de altfel de coperta cărții, care înfățișează nu o monedă geto-dacică cum ne-am fi așteptat, ci o fibulă-faleră de argint descoperită la Herăstrău, obiect aparținând

teoreuticii geto-dacice târzii (secolele I î. Hr – I d. Hr.) Tot în *Introducere* se vorbește despre traseul urmat de un împrumut făcut de o civilizație anistorică (cum era și cea geto-dacică), traseu ce merge – după R. Bianchi Bandinelli – de la organicitatea reprezentărilor către schematizare, „barbarizare”, abstractizare finală. Atragem atenția asupra termenului „abstractizare”, puțin potrivit în acest caz, el având conotații pozitive. Urmând acestei scheme involutive – declarată de M. G. ca fiind singura posibilitate de serie a emisiunilor geto-dacice – se pot distinge, în cadrul aceluiși tip monetar, mai multe faze de involuție (în care intervin și contaminări cu elemente de pe alte tipuri monetare luate ca model) numite de autor „succedance” tocmai pentru a sublinia legăturile dintre ele.

Primul capitol se intitulează „Monedele geto-dacilor și motivația lor economică”. Trecând în revistă informații din autorii antici referitoare la economia regiunilor dunărene, cărora le conferă uneori interpretării dincolo de litera textului, la care se adaugă constatarea că hărțile cu descoperirile monetare se suprapun peste cele de răspândire a depozitelor de sare din România, M. G. ajunge în final la concluzia că motivația economică a apariției monedelor geto-dacice o constituie exploatarea și comercializarea intensă a sării de la nord la sud de Dunăre. Acest comerț cu sare – în condițiile în care Tracia și Macedonia erau lipsite complet de această vitală substanță, explică, în viziunea autorului, penetrația

argintului la nord de Dunăre, aric din care lipsea în antichitate; argintul era transformat în monedă pentru a fi vândut ulterior în orașele din vestul și nordul Pontului Euxin contra unor alte monede de largă circulație și de valoare superioară. În același capitol, punctarea unor probleme legate de relațiile comerciale dintre lumea barbară europeană și cea mediteraneană aduce argumente în favoarea emiterii timpurii a monedei geto-dacice (prima jumătate a secolului al IV-lea î. Hr.). Nu contestăm importanța exploatării acestui produs – sarea –, dar accentul singular pus pe comercializarea sării, ca explicație pentru abundența argintului în Dacia, ni se pare exagerat. Doar exportul sării nu poate susține bogăția în argint monetizat, iar acest circuit, lingouri-monedă – schimb pe monedă de valoare în piețele olbiene, ni se pare greoi și cuprinzând un efort nejustificat. Mult mai profitabil era, probabil, comerțul cu sclavi, dar acesta nu este inclus în explicarea mării cantități de monedă descoperită (deși izvoarele menționează un astfel de comerț). Mai pertinentă ni se pare opinia, susținută tot în capitolul I, după care această mare cantitate de argint transformat în monedă dovedește un intens comerț cu materii prime și demonstrează integrarea acestor regiuni în economia sudică (elenistică), de la începuturile ei până la „destrămarea acesteia de către romani”.

Următoarele trei capitole (*Seria cu iconografie monetară autohtonă*, *Seria de imitație*, *Seria de influență*) studiază problematica materialului monetar geto-dacic, împărțit după cum sugerează chiar titlurile capitolelor. După opinia autorului, toreutica geto-dacică timpurie a asigurat iconografiei monetare autohtone experiența necesară din punct de vedere imagistic și tehnic.

Seria monedelor cu iconografie autohtonă, serie stabilită de M. G., este situată cronologic înaintea celei de imitație. Această primă serie cuprinde trei tipuri: tipul *Jiblea pandacic*, tipul *cap de zeitate cu dublă față* și tipul *Bendis*, doar primul tip având succedanee. Tipul *Jiblea pandacic* (*Prundu Jiblea* la Constantin Preda) este singurul care, împreună cu seriile derivate, se întinde pe toată durata monetăriei geto-dacice și aproape pe întregul ei teritoriu; ele se inspiră din aversurile tetradrahmelor și didrahmelor insulei Thasos, emise la sfârșitul secolului al V-lea î. Hr. Al doilea tip („cap ianiform” la C. Preda) are după opinia autorului o importanță deosebită în cronologia relativă a emisiunilor geto-dacice timpurii, el descinzând sub raport iconografic și artistic din variantele transilvane ale tipului *Jiblea pandacic*. M. G. critică atitudinea lui C. Preda, care ar ignora existența monedelor cu iconografie autohtonă ce preced seria de imitație după monedele cu capul lui Zeus laureat, emise de Filip al II-lea. Pentru tipul *Bendis*, fără continuare și cu prototip incert, M. G. nu acceptă descendența aversului acestui tip din cel Apollo-Amphipolis; el provine, probabil, dintr-un prototip necunoscut nouă, în cazul în care nu se acceptă versiunea unei creații locale.

În *seria de imitație* regăsim monedele imitate după monedele macedonene. Seria e împărțită în două mari grupe – imitații conformante și imitații interpretative, în funcție de gradul de asemănare cu prototipul.

În sfârșit, *seria de influență*, tratată în capitolul al IV-lea, vizează monedele din seria de imitație – grupa interpretativă,

ce dovedește anumite influențe cultice exercitate, după opinia autorului, doar către sfârșitul emisiunilor geto-dacice. Este semnificativ faptul că Transilvania este locul de manifestare al acestor influențe.

Ultimul capitol, *Monedele și toreutica geto-dacilor – argument final*, prezintă cu minuțiozitate tezaurele geto-dacice, propunându-se pentru prima fază a toreuticii tracogetice, a doua jumătate a secolului al V-lea/prima jumătate a secolului al IV-lea, următoarea suită cronologică: Băiceni – Coțofenești – Agighiol – Peretu – Craiova. Tezaurele sunt prezentate în contextul istoric al perioadei cu intenția de a arăta că „apariția monedelor dacice cu iconografie autohtonă nu se face *ex nihilo*, atât din punct de vedere tehnic, cât și din cel al invențiunii artistice”. În a doua jumătate a acestei prime faze apar monedele de argint dacogetice cu iconografie autohtonă – prima parte a secolului al IV-lea.

Faza medie a tezaurelor toreutice este încadrată cronologic între începutul secolului al III-lea și sfârșitul secolului al II-lea. Ea este, spune autorul, mai puțin ilustrată în nordul Dunării. În această fază se situează seriile monetare de imitație și cele de influență. Marea masă a argintului monetizat este încadrat de autor între dispariția tezaurelor (sfârșitul secolului IV) și apariția celor din secolele I î. Hr. – I d. Hr..

În final, sunt prezentate tezaurele geto-dacice târzii, lucrate anterior domniei lui Burebista și mai ales după moartea sa, până la cucerirea romană.

Fără a fi un *argument final* – prezent mai degrabă sub formă de constatări gen „abordarea strict numismatică geto-dacice exclude *ab initio* de la înțelegerea acesteia pe oricine și face din ignorarea contextului iconografic și toreutic un merit...” –, capitolul V alătură studiului iconografico-stilistic a monedelor geto-dacice analiza comparată a toreuticii traco-dacice, aceasta fiind, după cum spune autorul în scurta postfață, o primă tentativă de integrare a două domenii până acum despărțite.

Pe parcursul lucrării fluența admirabilă a ideilor este uneori întreruptă de unele fisuri în logica argumentației sale. Pe aceeași pagină apar două afirmații: „... varietatea tipurilor, dar și a nominalelor... vădește pătrunderea instituției monedei ca atare în straturile largi ale populației, sau mai bine zis a unei populații ce dispunea de o numeroasă clasă negustorească” și „...economia rurală tipică a geto-dacilor nu necesita rulara unei mase monetare apreciabile, lucru dovedit de aspectul necirculat sau puțin circulat al monedelor”.

Limbajul, rafinat și vioi, este viciat uneori de expresii precum „continentul tasiian”, „geții moldoveni”, „nu vom bate apa în piua”, „eseu numismatic” etc.

Buna cunoaștere a istoriei elenistice permite autorului exploatarea informațiilor istorice pentru evidențierea unor subtile aspecte economice. Lucrarea se remarcă prin modalitatea de abordare (eseu), degrevată de masivul aparat critic cu care suntem obișnuiți și prin renunțarea la formulele „înțepenite” din unele lucrări.

CARMEN UNGUREANU